

Юрій ГУДИМА

ПЕРЕМИШЛЬ І ПЕРЕМИШЛЬСЬКА ЗЕМЛЯ У ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІЙ ЛІТОПИСНІЙ ТРАДИЦІЇ XIII СТОЛІТТЯ

Історію міст (міську історію) вчені щоразу більше схильні розглядати комплексно з позицій гуманітарних і природничих сфер науки. Водночас, арсенал традиційних історичних джерел (археологічних, писемних, усних), актуальний завжди. Це повною мірою стосується висвітлення історії міста Перемишля згідно з відомостями, які подають літописи княжої доби. Історія цієї столиці й важливого історичного осередку західноукраїнських земель настільки ж типова, наскільки й унікальна.

Не тільки започаткування, а й початковий етап історії Перемишля, як і багатьох інших, писемні джерела зафіксували досить скупо, фрагментарно, недостатньо вдало з огляду на географічну характеристику краю та передачу фонетичного звучання місцевих назв. Символічно, що власна, писемна історія Перемишля розпочинається щойно від літописного походу київського князя Володимира Святославовича "к Лахомъ", коли місто серед інших регіональних центрів завойованих тоді теренів приєднано до Київської держави¹. Неможливо не зауважити, що польська історіографія дуже часто намагається безоглядно показати незмінно бажану у відповідному колі "споконвічну" належність Перемишля з його історичним регіоном до Польщі, насправді накинута місцевому середовищу щойно на пізнішому етапі його історичного розвитку, водночас при цьому всіляко применшуючи і навіть відкидаючи присутність тут послідовно домінуючого за княжої доби непольського елементу².

¹ Ипатьевская летопись *Полное собрание русских летописей*. 2-е изд. / Под ред. А. Шахматова. Т. 2. Санкт-Петербург, 1908. Стб. 69. Засвідчений тут похід має обширну наукову літературу, розгляд якої виходить поза завдання цієї публікації. З новіших її позицій див., зокрема: Дибя Ю. Батьківщина святого Володимира. Волинська земля у подіях X століття (Міждисциплінарні нариси ранньої історії Руси-України). Львів, 2014. С. 129–137; Головка О. Похід київського князя Володимира на "Перемишль, Червен и иные грады" 981 р. і проблема початку політичних відносин між Польщею та Руссю (кінець X – перша третина XI ст.) *Colloquia Russica. Series II, Vol. 1: Przemyśl i ziemia przemyska w strefie wpływów ruskich X – połowa XIV w.* / Pod. red. V. Nagirnogo i T. Pudłockiego. Kraków, 2013. S. 39–47.

² Koperski A. Początki osadnictwa słowiańskie-

go i rozwój wczesnośredniowiecznego Przemyśla *Dzieje Przemyśla*. T. 1: Osadnictwo pradziejowe i wczesnośredniowieczne, cz. 2: Analiza źródeł i synteza. Przemyśl, 2004. S. 77–196; Przemyśl wczesnośredniowieczny / Redakcja naukowa E. Sosnowska (*Origines Polonorum*. T. 3). Warszawa, 2010. Численні критичні нотатки до обох публікацій див.: Александрович В. "Przemyśl wczesnośredniowieczny": "труднощі" польської історії та археології на тлі "успіхів" у "zacieraniu ukraińskich śladów" [Ред. на кн.:] *Przemyśl wczesnośredniowieczny / Redakcja naukowa Ewa Sosnowska (Origines Polonorum. – T. 3). Warszawa, 2010. 482 s., il. Княжа доба: історія і культура*. Вип. 6 / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2012. С. 315–340. Пор. також: Його ж. Діалектика сказаного і замовчаного: княжий Перемишль на сторінках новішої польської історії міста (див. у цьому вип., с. 239–265). В останній публікації

Загадок історії Перемишля є ще чимало, особливо найранішої. Наприклад, і досі все ще достеменно не з'ясовано як у заснуванні міста трактувати участь літописного племені дулібів або союзу дулібських племен? Серед академічних міркувань доволі прийнятним є раціональний погляд, згідно з яким: "Півні зв'язки з Моравією навряд чи позбавили фактичної самостійності дулібську політичну організацію. Найпевніше, що формою такої організації був союз племінних князівств, одне з яких могло існувати в забузькій частині дулібської території – в районі літописних Червенських городів. Також на території східнокарпатських хорватів, треба гадати, утворилися подібні племінні князівства. Одним із них було Перемиське князівство в Надсянні. Виникнення його можна пов'язувати з роллю Перемишля на міжнародному торговельному шляху Київ – Прага, який був частиною одного зі шляхів, що сполучали Іспанію з Китаєм"³. Це – трансконтинентальний сухопутний шлях уздовж Головного європейського вододілу. Його значення в утворенні міст і держав, справді, було неабияким. Варто також зауважити, що тривалий час в історії для комунікацій і державотворчих процесів чи не найважливішу роль відігравали річки. Так було і за часів Галицько-Волинської держави XIII ст.⁴ Перемишль як одне з найбільших міст Підкарпаття має особливе, стратегічно дуже вигідне розташування на річці Сян, що є правою притокою Вісли, яка, відповідно, впадає до Балтійського моря. Саме ця природна обставина немалою мірою визначала колись, почасти впливаючи ще й нині на історичну долю Перемишля. Взаємовплив історичних і географічних обставин розвитку міста підкреслював, наприклад, уродженець Перемишля, академік Степан Рудницький. Він привертав увагу до його значення поруч із містами Володимир, Луцьк, Звенигород, Тереховля, Галич, Львів і Холм⁵. Історію Перемишля, особливо зі знаних міркувань найбільше зацікавлених нею проблему його виникнення, активно вивчали декілька поколінь дослідників, зокрема, представників школи Михайла Грушевського⁶. Тема і досі перебуває у полі зору

автор вказує на цілковиту відсутність польської історії Перемишля княжої доби. Її заступило покликане показати "споконвічну польськість" міста та відповідних теренів суцільне фальшування, що не має нічого спільного з науковим дослідженням реальних історичних процесів на місцевому ґрунті за умов відповідного періоду: Там само. С. 239–265.

³ Ісаєвич Я. Д. Перемишль і Перемишльська земля: Перші сторінки історії Перемишля і Перемиська земля протягом віків: Збірник наукових праць та матеріалів Міжнародної наукової конференції. 24–25 червня 1994 року в Перемишлі / Під ред. С. Заброварного. Перемишль; Львів, 1996. С. 9.

⁴ Hudyta J. Rola rzek w historii Księstwa Halicko-Wołyńskiego (na podstawie informacji z kronik XII–XIII w.) *Przegląd Geopolityczny*. T. 27. Kraków, 2019. S. 93–113.

⁵ Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України. Львів, 1994. С. 362–364.

⁶ Про початки формування Перемишльської землі див: Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 2. Київ, 1992. С. 408–411; Його ж. Наші

городи: Перемишль *Його ж. Твори: у 50 т.* Т. 3. Львів, 2005. С. 353; Крип'якевич І. П. Пам'ятки княжих часів у Перемишлі *Український голос*. № 2 (384). 1927, 7 січня; Томашівський С. До історії Перемишля і його єпископської катедри. Критичні замітки *Записки Чина Святого Василя Великого*. Т. 3. Львів, 1930. С. 179–190; Голубець М. Перемишль. Львів, 1928 (Бібліотека "Нового часу". Чис. 5); *Його ж. Перемишль*. Львів, 1995; *Його ж. Перемишль Новий час*. Львів, 1928. Чис. 10. 25 січня. С. 3; Чис. 11. 27 січня. С. 3; Чис. 12. 30 січня. С. 3; Чис. 14. 1 лютого. С. 3; Чис. 15. 3 лютого. С. 3; Чис. 16. 6 лютого. С. 3; Чис. 17. 8 лютого. С. 3; Чис. 18. 10 лютого. С. 3; Чис. 19. 13 лютого. С. 3; Чис. 22. 17 лютого. С. 3.

⁷ Ісаєвич Я. Д. "Грады Червенские" и Перемишльская земля в политических взаимоотношениях между восточными и западными славянами *Исследования по истории славянских и балканских народов* / Отв. ред. В. Д. Королюк. Москва, 1972. С. 107–124; *Його ж. Перемишль і Перемишльська земля: Перші сторінки історії Перемишля і Перемиська земля протягом віків: Збірник наукових праць та матеріалів*

багатьох, насамперед, українських і польських істориків⁷, археологів⁸, дослідників-архітекторів⁹, істориків мистецтва¹⁰.

Найважливішою джерельною основою студій над історією княжого Перемишля періоду Галицько-Волинської держави залишається західноукраїнське літописання XIII ст. Досить ймовірно, що літопис свого часу укладався й безпосередньо у самому Перемишлі. Така думка засновується на порівнянні переказів до історії міста в польській хроніці Яна Длугоша другої половини XV ст.¹¹ Проте, вона залишається тільки здогадом. Автентичні джерельні відомості з історії міста та землі збереглися тільки у складі холмського літопису короля

Міжнародної наукової конференції. 24–25 червня 1994 р. в Перемишлі / Під ред. С. Заброварного. Перемишль; Львів, 1996. С. 6–15; Jusirowicz A. "Перемишль, Червень и иные грады" и их территориальная принадлежность в конце X – начале XI в. *Средневековая Русь*. Т. 12. Москва, 2016. С. 27–62.

⁸ Пастернак Я. Княжий город Перемишль Перемишль – західний бастион України. Нью-Йорк; Філадельфія, 1961. С. 7–24; Петегурич В. Ярослав Пастернак – дослідник княжої доби Перемишльської землі *Перемишль і Перемиська земля протягом віків*. Вип. 2. Видатні діячі Перемищини. Збірник наукових праць та матеріалів Міжнародної наукової конференції. 14–15 листопада 1998 р. в Перемишлі / Під ред. С. Заброварного. Перемишль; Львів, 2001. С. 168–174; Петегурич В. Християнські культові виробы XI–XIII ст. з Перемиської землі *Перемишль і Перемиська земля протягом віків*. [2001] С. 27–29; Рудий В. А. Перемишльська земля (IX – середина XIV ст.): дис. канд. іст. наук: 07.00.01. Львів, 1998; Його ж. Господарство та торговельні зв'язки населення Перемишльської землі в IX–XIII ст. *Вісник Львівського університету*. Серія історична. Вип. 37, ч. 1. Львів, 2002. С. 71–85; Його ж. Етнічна країна в пошуках державності: Перемишльська земля в середньовічній Східній Європі *Вісник Львівського університету*. Серія історична. Вип. 38. Львів, 2003. С. 17–44; Його ж. Перемишльська земля (IX – середина XIV ст.). Тернопіль, 2003; Kunysz A. *Przemyśl w starożytności i wczesnym średniowieczu* Kunysz A., Persowski F. *Przemyśl w starożytności i średniowieczu (od czasów najdawniejszych do roku 1340)*. Rzeszów, 1966. S. 7–70; Ejusdem. *Przemyśl w pradziejach i wczesnym średniowieczu*. Przemyśl, 1981; Koperski A. *Początki osadnictwa słowiańskiego i rozwój wczesnośredniowiecznego Przemyśla* *Dzieje Przemyśla*. Т. 1: *Osadnictwo pradziejowe i wczesnośredniowieczne*, cz. 2: *Analiza źródeł i synteza*. Przemyśl, 2004. S. 150–173.

⁹ Балик Б. І. До історії найдавніших церков у Перемишлі (X–XII ст.) *Богословія / Bohoslovija*. Т. 47. Рим, 1983. С. 88–90; Лукомський Ю., Петрик В. Історико-архітектурна реконструкція княжого замку в Перемишлі *Перемишль і Пе-*

ремиська земля... [1996] С. 16–26; Німців М. Д. Археологічно-архітектурні розкопки княжого Перемишля *Intrepid Pastori*. Науковий збірник на честь Блаженнішого патріярха Йосифа в 40-ліття вступлення на галицький престіл 1.11.1944. Науковий збірник Українського католицького університету ім. св. Климента Папи. Romae, 1984. С. 635–644; Żaki A. *Przemyska cerkiew księcia Wołodara w świetle źródeł pisanych i archeologicznych Sprawozdania z posiedzeń Komisji naukowych Oddziału PAN w Krakowie*. Zesz. 1. Kraków, 1968. S. 47–50.

¹⁰ Александрович В. Українське малярство в Перемишлі XIII – початку XVII ст.: головні проблеми історії *Перемишль і Перемиська земля...* [1996]. С. 38–52; Його ж. Мистецтво Галицько-Волинської держави. Львів, 1999. С. 20–42; Його ж. Найдавніша перемишльська житійна ікона святого Миколая та її репліки XV–XVI століть *Ковчег. Науковий збірник із церковної історії*. Ч. 3. Львів, 2001. С. 156–181; Його ж. Образотворче і декоративно-ужиткове мистецтво *Історія української культури: У 5 т. Т. 2: Українська культура XIII – першої половини XVII століття*. Київ, 2001. С. 286–292; 429–435; Його ж. Пам'ятки малярства Перемиської єпархії найдавнішого періоду *Церковний календар 2007. Видання Перемисько-Новосанцівської єпархії*. [Сянок, 2006]. С. 96–107; Його ж. Відкриття малярської спадщини Галицько-Волинського князівства XIII століття *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 4 / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2011. С. 154–179; Його ж. Західноукраїнські ікони "мініатюрного стилю" – невідомий аспект мистецької культури XIII століття *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 5 / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2011. С. 163–188; Його ж. Найдавніші ікони Богородиці Перемишльської єпархії *Церковний календар 2013. Видання Перемисько-Новосанцівської єпархії*. [Сянок, 2012]. С. 135–146; Його ж. Два стилі найстаріших ікон Перемишля *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 8 / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2014. С. 271–298.

¹¹ Перфецький Є. Перемишльський літописний кодекс першої редакції в складі хроніки Яна Длугоша *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Т. 147. Львів, 1927. С. 1–54.

Данила Романовича та продовження цієї літописної традиції у волинському місті Володимирі за часів його племінника, князя Володимира Васильовича з коротким завершенням періоду його наступника князя Мстислава Даниловича¹².

Спроби аналізувати літописні перекази до історії Перемишля та його землі робилися неодноразово від самої публікації літопису в середині XIX ст. Проте ці відомості ніколи не були об'єктом окремого самостійного розгляду. Ось чому тут чи не вперше вибрано всі найголовніші згадки про місто Перемишль і лише деякі найважливіші для історії записи про Перемишльську землю на сторінках літопису, що, як відомо, відображає події 1201–1292 рр. і в тій редакції, у якій дійшов до нашого часу, цілком аргументовано може називатися Володимирським¹³. Загалом, на сторінках “Повісті временних літ”, “Київського” та “Володимирського” літописів, які разом формують укладений у Володимирі¹⁴ комплект українського літописання старокиївської традиції, відомого з найстаршого Іпатіївського та молодших списків, назви Перемишль (міщани, прилеглі села з бродами та луками в околицях) і Перемишльська земля (княжіння, волость, сторона, тисяча, єпископія) відзначені у різних варіантах тридцять чотири¹⁵ – сорок разів¹⁶. Згадки про інші міста і місцевості Перемишльської землі при цьому не бралися до уваги, оскільки вони пропонують немало відмінну тему і з цього огляду заслуговують окремого цілісного дослідження¹⁷.

¹² Про історію самого цього літописання див.: Генсьорський А. Галицько-Волинський літопис. Процес складання, редакції і редактори. Київ, 1958. Найновіші міркування польських істориків з відповідного приводу див.: *Kronika halicko-wołyńska (Kronika Romanowiczów) / Wydali, wstępem u przypisami opatrzyli D. Dąbrowski, A. Jusupović przy współpracy I. Jurijewej, A. Majorowa i T. Wiłkuł Pomniki Dziejowe Polski. Seria II, t. 16. Kraków; Warszawa, 2017. S. LI–LXIX; Jusupović A. Kronika halicko-wołyńska (Kronika Romanowiczów) w latopisarskiej kolekcji historycznej. Kraków; Warszawa, 2019.*

¹³ До такої назви, як історичної самоназви західноукраїнського літопису XIII ст. принагідно привернув увагу: Александрович В. “Kronika Romanowiczów” – версія... “покращена”?.. *Kronika halicko-wołyńska (Kronika Romanowiczów) / Wydali, wstępem u przypisami opatrzyli D. Dąbrowski, A. Jusupović przy współpracy I. Jurijewej, A. Majorowa i T. Wiłkuł // Pomniki Dziejowe Polski. Seria II, t. XVI. Kraków; Warszawa, 2017 Княжа доба: історія і культура. Вип. 13 / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2019. С. 275–276. Докладніше див.: Його ж. Василівська ротонда і Володимирський літопис: дві невикористані можливості сучасного сприйняття історії княжого Володимира *Хроніки Ладомерії. Науковий збірник. Вип. 5: Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції “Хроніки Ладомерії”, присвяченої 850 річниці з часу правління у Володимирі князя Романа Мстиславовича, засновника Галицько-Волинського князівства і патріарха монаршого правлячого роду Романовичів. Володимир-Волинський; Новоград-Волинський, 2020. С. 6–11.**

¹⁴ До цієї обставини увагу привернув: Александрович В. Василівська ротонда... С. 9–10.

¹⁵ Муравьєва Л. Л., Кузьмина Л. Ф. Именной и географический указатель к Ипатьевской летописи. Москва, 1975 (перевидання – 2001, с исправлениями и дополнениями).

¹⁶ Географічно-археологічно-етнографічний покажчик *Літопис Руський / За Іпатським списком переклав Л. Махновець. Київ, 1989. С. 562.*

¹⁷ Наприклад, до складу Перемишльського намісництва Галицької єпископії, територіальну основу якого впродовж другої половини XII – початку XIII ст. становила Перемишльська земля та, ймовірно, Червенські міста, крім самого Перемишля, можна зарахувати близько 20 літописних міст: Вишня (Судова Вишня; Ипатьевская летопись. Стб. 762), Ворота, Голі Гори (Там же. Стб. 765), Городок (Там же. Стб. 733, 749, 775), Дроговиж (нині Миколаївського р-ну Львівської обл.), Звенигород-на Білці, Львів, Любачів (Там же. Стб. 731, 746), Перевореск (Там же. Стб. 882, 890), Ряшів, Синевидськ, Сіль (Стара Сіль), Спас, Старий Самбір, Сянок (там же. Стб. 406, 717, 764), Тустань, Тухля (нині Сколівського району Львівської області), Удеч (Зудеч), Шекотів (Шекотин; Там же. Стб. 793), Ярослав (Там же. Стб. 447, 800–805). А також – понад 50 поселень, укріплених городищ і десятки селищ, відомих археологічно. Докладніше див.: *Скоцилас І. Від давньоруських десятих до намісництв-протопопії: особливості “впорядкування” сакрального простору Галичини в княжий період (до кінця XIV століття) Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 45. Львів, 2010. С. 72–75.*

Вперше на сторінках західноукраїнського літописання XIII ст. Перемишль з'являється у розповіді про боротьбу за владу в Галицькій землі після оповідання про невдачу спробу вигнати з Галича угорців за допомогою пересопницького князя Мстислава Ярославовича Німого¹⁸. Унаслідок боярської змови 1206 р. Галицьку землю захопили чернігівські князі Володимир, Роман і Святослав Ігоревичі: “седе же Володимиръ в Галичѣ. а Романъ во Звенигородѣ. а Сѣславъ в Перемышли”¹⁹. Крім того, Володимир²⁰ посадив свого сина Ізяслава у Теремовлі, іншого – Всеволода “посла во Оугры ко королеви с дары”²¹. Незабаром (бл. 1208 р.) Ігоревичі вирішили буквально позбутися надмірного впливу місцевих бояр і “оубыено же бы^ѣ ихъ числомъ . Ѡ (500). а инии разбѣгошася”²². Тоді бояри покликали на допомогу угорців. “Король же с великою любовію . посла воевъ в силѣ тажцѣ”. Вони, маючи зі собою законного спадкоємця галицького престолу – малолітнього князя Данила Романовича, за свідченням літописця, “первое придоша на гра^ѣ Перемышль”²³ знаним, нерідко відзначеним в літописі шляхом з Угорщини. Відомий призвідця галицького боярства Володислав Кормильчич від імені галичан у союзі з угорцями звертався до мешканців міста з промовою, називаючи їх “братами”, а Ігоровичів і їхніх прибічників – “пришельцями”: “и ре^ѣ имѣ братѣ почто смѣшляетеса не сии ли избиша ѡтци ваши. и братью вашю. а инѣи имѣние ваше разграбиша. и дщери ваша даша за рабы ваша. а ѡчѣстѣи вашими владѣша инии пришелци. то за тѣхъ ли хочете дѣлю свою положить”²⁴. Так завдяки силі слова та переконання галичанам і їх угорським союзникам вдалося взяти Перемишль без бою, оскільки мешканці “предаша градъ и княза ихъ. Сѣслава ѡша ѡтоуду же проидоша ко Звенигороду”²⁵. Невдовзі після зазначеного перемишльського успіху кампанія повернення на галицький престіл юного Данила Романовича завершилася: “Тогда же бояре Володимирьстии. и Галичкыи и Вачеславъ Володимирьскыи. и вси бояре. Володимирьстии и Галичкыи. и воеводы Оугорьскыи. и посадиша княза Данила на столѣ ѡца своего великаго княза Романа. во црѣкви стѣа Бѣа приѣдѣа Мрѣа”²⁶. У зазначеному епізоді Перемишль вперше в літописній традиції XIII ст. виступає важливим пунктом на шляху угорських військових походів до Галицької землі. Оскільки відповідна активність угорських сусідів упродовж перших десятиліть століття виявлялася досить регулярно²⁷, місто при такій нагоді неодноразово фігурує на сторінках літописного викладу в контексті подій зазначеного періоду.

Водночас, при описі початкового етапу правління князя Данила Романовича літопис відзначає важливий історичний центр Перемишльської

¹⁸ Ипатьевская летопись. Стб. 722.

¹⁹ Там же.

²⁰ Літопис Руский. С. 371.

²¹ Ипатьевская летопись. Стб. 723.

²² Там же. Стб. 724.

²³ Там же.

²⁴ Там же.

²⁵ Там же. Стб. 724–725.

²⁶ Там же. Стб. 726.

²⁷ Новіший перегляд цих кампаній див.: Волощук М. Угорські військові кампанії у Галичину на початку XIII ст.: основні цілі та характер перебігу *Християнська спадщина Галицько-Волинської держави: ціннісні орієнтири духовного поступу українського народу (при-*

*свячується 70-річчю археологічного відкриття і 850-річчю Галицького кафедрального собору). Матеріали міжнародної наукової конференції. Івано-Франківськ; Галич, 2006. С. 64–65; Його ж. Угорські військові кампанії у Галичину на початку XIII ст.: основні цілі та характер перебігу *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. № 571: Держава і армія. Львів, 2006. С. 99–104. Заснований на докладнішому аналізі літопису принципово відмінний погляд на тогочасну угорську активність у Галицько-Волинській державі, як і стосунок з нею загалом, запропоновано: Александрович В. “Угорське підданство” короля Данила Романовича *Княжа доба: історія і культура. Вип. 13. С. 159–186.***

землі – Сянок у зв'язку із зустріччю там 1205 р. за не зафіксованих обставин угорського короля Ендре II з удовою князя Романа Мстиславовича для обговорення актуального становища у Галицько-Волинській державі та угорської підтримки для її юного правителя: “снималса король со ятровью своею во Саноцѣ. приаль бо бѣ Данила. како милога сѣна своего”²⁸.

Наступний літописний епізод історії Перемишля пов'язаний із угодою угорського короля Ендре II та польського князя Лешка I Бялого в місті Спіш (тепер на території Словаччини) 1214 р. Тоді після чергових династичних конфліктів у Києві та Галичі, низки військових кампаній з участю в них угорців і поляків укладено шлюб сина Ендре II Кальмана з донькою Лешка Бялого Саломеєю. Наслідком досягнутої при цьому домовленості стало вигнання з Галича боярина Володислава Кормильчича і, відповідно, при врегулюванні взаємних інтересів “король посади сѣна своего в Галичи. а Лестькови да Перемьшль. а Пакославою Любачевъ”²⁹. Тоді ж “Лестько же посади Романовича в Володимери”³⁰, що, як виявилось, повинно було відіграти винятково важливу роль в історії Галицько-Волинської держави. Адже повернення юного князя Данила Романовича до батьківської столиці започаткувало довготривалий процес відновлення порушеної зі смертю князя Романа Мстиславовича її цілісності³¹.

Замирення тривало, однак, не довго: “Въ лѣѣ . љс . ѣ . к . [6720 (1212)] Король ѡа Перемьшль. ѡ Лестька”³². Цей винятково лаконічно викладений епізод мав своїм наслідком звернення потерпілого до князя Мстислава Мстиславовича, який після цього зайняв галицький престіл, підпорядкувавши своїй владі також і Перемишль: “Лестько же сжалиси ѡ срамотѣ своеи. и посла к Новоугороду по Мьстислава. и реки братъ ми еси. поиди и сади в Галичѣ Мьстислав же поиде на Галичъ. со свѣтомъ Лестьковымъ. Галичани же вси и Соудиславъ послашася по Данила. Данил же не оутаже ѣхати. а Бенедиктъ. Лысы бѣжа во Оугры. со Соуѣславомъ. а Мьстиславъ седе в Галичи”³³. Заволодівши Галичем, князь Мстислав Мстиславович через деякий час утвердився також у Перемишлі, де посадив на спеціально для нього створену кафедру свого ставленника – колишнього новгородського боярина Добриню Ядрейковича – усунутого з Новгорода архієпископа Антонія, а тисяцьким призначив старого новгородського дружинника Яруна³⁴. Так, уже вкотре, суперечка за Перемишль стала своєрідним поштовхом до зміни влади в Галичі та Галицькій землі, а також приводом для ліквідації недавньої Спішської угоди³⁵.

Те, як особисті якості людини та родинні стосунки тісно перепліталися з політичними, видно і з наступних літописних свідчень про династичні війни руських, угорських і польських володарів за Галицьке князівство та місто Перемишль. Відвоювання Галицького князівства Лешком знову почалося з

²⁸ Ипатьевская летопись. Стб. 717. Найдокладніше про цей важливий епізод історії Галицько-Волинської держави з критичним переглядом нагромаджених навколо нього безпідставних тлумачень див.: *Александрович В.* “Угорське підданство”... С. 160–174.

²⁹ Ипатьевская летопись. Стб. 731.

³⁰ Там же.

³¹ У новітній літературі на цьому наголошено: *Александрович В.* Князь володимирський *Александрович В., Войтович Л.* Король Данило Романович (Славетні постаті Середньовіччя. Вип. 3).

Біла Церква, 2013. С. 61.

³² Ипатьевская летопись. Стб. 731. Про “братню любов” між князями, королями та представниками інших верств правлячих еліт див.: *Голик Р.* “Тоземльцы и иноплеменники”: “русский патриотизм”, “образ світу” та етнічні стереотипи середньовічної Галичини й Волині Княжа доба: історія і культура. Вип. 4. С. 102.

³³ Ипатьевская летопись. Стб. 731–732.

³⁴ Там же. Стб. 733.

³⁵ *Войтович Л.* Угода в Спіші *Александрович В., Войтович Л.* Король... С. 54.

Перемишля: “король же посла вои многи и Лестко. и придоша к Перемышлю. Иронови же тогда. тысящю держащю в Перемышли избѣже передь ними”³⁶.

У галицько-волинському літописанні зафіксовано й ще один підступ, у зв'язку з яким згадано не самш місто, а Перемишльську землю. Тоді (1226) знаний “облудний боярин Жирослав” звів наклеп, ніби князь Мстислав, який “іде в поле”, хоче видати галицьких бояр “на побій” своєму тестеві – хану Котянну. Бояри, повіривши Жирославу, як записав анонімний автор літопису, “ѡидоша в землю Перемышлескоюю. в горы Кавокасыкия рекше во Оугорьскыя. на рѣкоу Днепръ”³⁷. Лише завдяки священику Тимофієві як посланцеві до бояр князь Мстислав Мстиславович зміг привернути їх на свою сторону, а “Жирослава изгна и ѡ себе. ѡко же изгна Бѣ. Каина ѡ лица своего”³⁸.

Так само “Мѣстислав же по совѣтѣ. льстивыхъ боярѣ Галичкихъ. вда дщерь свою. меншоую за королевича Андрѣа. и дасть емоу Перемышль”³⁹. Цей запис фіксує зусилля тодішнього галицького князя із налагодження стосунків на угорському напрямку. Андрій, послухавши підступного боярина Семюнка Чермного, втік до Угорщини, зібрав рать і “бывши же зимѣ. прииде ко Перемышлю”⁴⁰. З розповіді незрозуміло, чому саме королевич втікав до Угорщини і чим було викликане його наступне повернення з угорським військом. Оборону тоді мав тримати тисяцький Юрій Домажирич, але йому довелося покинути місто – “и бѣжа самѣ ко Мѣстиславоу”⁴¹. Після цього, зупинившись у Звенигороді, оскільки Галич угорський король брати штурмом не наважився, угорці здобули Тербовлю, Тихомль, проте поблизу Кременця зазнали значних втрат. Князь Мстислав Мстиславович, заручившись підтримкою князя Данила Романовича, зумів вигнати нападників з Галицької землі. Сам він пішов на Пониззя⁴², проте, невдовзі помер. Того, чия влада встановилася тоді в Перемишлі, літопис не зафіксував.

Наступний раз на сторінках літопису місто над Сяном згадане в контексті чималої за обсягом розповіді про, як подано в заголовку цієї частини, “бецисленныя рати и великыя троуды. и частыя войны. и многия крамолы и частаа востания. и многия матежи”⁴³. Так, на початку 1230-х років ті ж знані “безбожні бояри галицькі” вчинили супроти князів нову змову, суть якої полягала в тому, аби передати владу двоюрідному братові князів Данила та Василька, на той момент белзькому князеві Олександрові Всеволодовичу. Задля придушення чергової боярської крамоли брати вирішили вигнати Олександра з Белза. Під час зусиль князя Василька Романовича з його усунення із міста “Влександроу же выбѣгышоу в Перемышль. ко свѣтникомъ своимъ. а Василко приа Белзѣ”⁴⁴. Далі, коли “приѣхавшоу Данилоу Перемышлю. не стерпѣвъ Влександрѣ побѣже в том же гонѣ”⁴⁵. Після цього ім'я князя Олександра Всеволодовича тимчасово зі сторінок зі літопису зникає, а Перемишль надалі на певний час опинився поза ареною військових дій і, відповідно, – так само й поза увагою літописця.

У середині 1230-х років розпочата за два десятиліття до того у батьківському Володимирі боротьба князів Данила та Василька Романовичів за оволодіння своїми вотчинами тривала. У цей час до конфлікту доєднався чернігівський

³⁶ Ипатьевская летопись. Стб. 733.

³⁷ Там же. Стб. 747. Йдеться, звісно, про Карпати і Дністер.

³⁸ Ипатьевская летопись. Стб. 747.

³⁹ Там же. Стб. 748.

⁴⁰ Там же.

⁴¹ Там же.

⁴² Там же. Стб. 750.

⁴³ Там же.

⁴⁴ Там же. Стб. 762.

⁴⁵ Там же. Стб. 763–764.

князь Михайло Всеволодович з наміром посадити на галицький престіл свого сина Ростислава. У 1238 р. князь Данило Романович зумів повернути Перемишль: “Данилови же. в томъ же лѣѣ. пошедьшоу. на Михаила на Галичъ. внем же мира просащѣмъ. даша емоу Перемышль”⁴⁶. Проте, ненадовго. Чернігівський князь “Михайль... Ростислава сѣна своего встави в Галичи. и ѡаша ѡ Данила Перемышль. бывшю же межоу ими. швогда мироу. швогда рати”⁴⁷. Хоч у всіх цих подіях місто ніколи не відігравало значнішої ролі, все ж, воно незмінно знаходилося у полі зору різних претендентів на владу у ньому. Найістотнішими факторами його притягальності залишалися належність до Галицького князівства, статус одного з найважливіших після столиці його осередків і розташування неподалік від кордону з польськими землями та Угорщиною й водночас на головному, найчастіше “експлуатованому” шляху до Угорщини.

Суттєві зміни у розкладі династичних і політичних сил відбулися внаслідок “побоїща Батиевого”. Воно не призвело до цілковитої дезорганізації влади, як іноді можна вичитати в новітній літературі⁴⁸, проте, мало одним зі своїх наслідків, зокрема, провокацію нового розгортання знаменитої галицької “боярської сваволі”, внаслідок чого, як ствердив літописець, “и бѣѣ матежъ великъ в землѣ и грабежъ. ѡ ни”⁴⁹. Сама зазначена обставина досить докладно відображена в літописі. Серед літописного переліку бояр, які “захопили” окремі терени Галицької землі, фігурує, зокрема, “Тригорьи же Васильевичъ. Собѣ горноюу страну Перемышльскоуюу мышляше шдержати”⁵⁰. Правда, князеві Данилові Романовичу вдалося ув’язнити самозванців Григорія Васильовича та Доброслава: “слышав же Даниль рѣчи ихъ ѡко полны соутъ лъсти. и не хотать по воли его ходити. и власть его иномоу предати. сомыслив же се братомъ. поноужи же вида безаконие ихъ. и повелѣ его изоимати”⁵¹, що сприяло певному погамуванню ситуації за непростих умов монгольської загрози.

Пригадуючи наступні події весни 1242 р., при описі відновлення ладу на території Галицько-Волинської держави, літопис дещо докладніше, ніж звично, викладає ситуацію із Перемишлем, куди князь Данило Романович відіслав свого двірського. Це повідомлення навіть прикрашено цитатою із біблійних притч Соломона: “Даниль же хотя оуставити землю. и еха до Бакоты и Калиоуса. а Василко еха во Володимѣрь. Даниль же дворечкого посла на Перемышль. на Костантина Разаньского. посланаго ѡ Ростислава. и владыцѣ Перемышльскомоу. коромолоующе с нимъ. и слышавъ Костантинь Андрѣа градоуща на нь. избѣже ношью. Андрѣи же не оудоси его но оудоси владыкоу. и слоуги его разѣграби гордые и тоулы ихъ. бобровые раздра. и прилбичѣ ихъ волчьѣ. и борѣсоуковые раздраны быша словоутного пѣвца. Митоусоу. древле. за гордость. не восхотѣста слоужити князю Данилоу. раздраного икы связаного приведоша. сирѣчь ѡкоже рече приточникъ.

⁴⁶ Ипатьевская летопись. Стб. 776.

⁴⁷ Там же. Стб. 777.

⁴⁸ Dąbrowski D. Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna (Monografie Pracowni Badań nad Dziejami Rusi Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. T. 1). Kraków, 2012. S. 225–231 Критику такого погляду як заснованого на елементарному нерозумінні літописного викладу стосовно тогочасного перебігу подій див.: Александрович В. “Щастя” короля Данила Романовича [Рец. на

кн.:] Dąbrowski D. Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna (Monografie Pracowni Badań nad Dziejami Rusi Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. – T. 1). – Kraków: Avalon, 2012. – 538 s. *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 9: Король Данило Романович 1264–2014 / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2015. С. 331–333.

⁴⁹ Ипатьевская летопись. Стб. 789.

⁵⁰ Там же.

⁵¹ Там же. Стб. 790–791.

боуесть домоу твоего скроушиться. бобръ и волкъ. и ѡзвѣць снѣдаться. си же притчею рѣена бы^{шѣ}”⁵².

Дивує, що за умов монгольської небезпеки впродовж деяких років не виявилось жодних вартих уваги літописця подій, (наприклад, за 1242 та 1244 рр.). Приблизно тоді, вже згідно зі свідченнями головного джерела галицько-волинської історії епохи, Данило та Василько Романовичі організували чергову масштабну військову кампанію, спрямовану проти князя Болеслава Встидливого, – “внидоста во землю Ладьскоую. четырми дорогами. самъ Данило ваева школо Люблина. а Василко. по Изволи и. по Ладѣ школо Бѣлое. дворьскыи же Ѡндрѣи. по Саноу. а Вышата воева Подъгорье. вземше полонѣ возвратишася”⁵³. Наступного разу вони “повоеваста. землю Любльнскоую. доже и до рѣкы Вислы. и Саноу. и прѣхавша подѣ Завихвостѣ. стрѣли Василко князь. чересь рѣкоу Вислоу не могоша бо переѣхати еи рѣкы. понеже наводнилася баше. и возвратистася вземша полоноу много”⁵⁴.

Важливим, з огляду не тільки власне перемишльської історії, виявляється досить розлогий опис ще однієї сутички за Перемишль, без якого у цій та подібних ситуаціях обійтися було годі: “Ростиславъ же оумоливъ Оуторъ много. просиса оу тѣста да выидеть. на Перемѣшль вшедшоу емоу. собравше смерды многы пыщѣ. и собра ѡ в Перемѣшль. Даниль же и Василко слышавше. Посла ста Лва млада соуща. и ѡко ни во бои емоу внити младоу соущоу. посла сѣовца своего. Всеволода. Андрѣя и Йкова. иныи бояре. бившимся имѣ на рѣцѣ Сѣчници. шдолѣ Ростиславъ. многи бо имѣ пѣшцы бѣющоу же Анѣдрѣю и Йкову. сѣкоущимѣся лютѣ. Всеволѣдъ не поможе имѣ. и навороти конь свои на бѣгъ. бившим же са имѣ много и ѡѣхаша цѣли. Данилови же бывши вѣсти. и поиде собравъ вои многи и пѣшцы. и прогнаше и землѣ и иде Оутры”⁵⁵.

Не відомо чому цей загалом скромніший і віддалений регіональний конфлікт привернув увагу холмського літописця. Вірогідною причиною могло стати те, що саме тут на сторінках літописного викладу вперше з'являється зовсім юний ще тоді князь Лев Данилович. Вказані події стали початком його задокументованої біографії⁵⁶. Правдоподібно, цей перший військовий досвід юного володаря визначила та обставина, що перед тим він мав отримати Перемишльську землю як власне володіння, тому й повинен був виступити до походу задля його оборони⁵⁷. Так Данилові того разу вдалося прогнати конкурента Ростислава Михайловича з Перемишльської землі. Проте, і цей успіх не ознаменував собою бажаного кінця затяжного конфлікту.

⁵² Там же. Стб. 793–794.

⁵³ Там же. Стб. 795–796. Даріуш Домбровскі у коментарі до наведеного викладу не зумів ідентифікувати згадане при цьому “Подъгорье”, хоча йдеться про загальновідомий історичний регіон найближчої перемишльської околиці: “Wyszata (воював – Ю. Г.) po również niezidentyfikowanym obszarze określonym jako Podgórze”, див.: *Dąbrowski D. Daniel Romanowicz...* S. 246. Увагу до цієї обставини привернув: *Александрович В. “Щастя” ...* С. 351.

⁵⁴ *Ипатьевская летопись*. Стб. 795–796.

⁵⁵ Там же. Стб. 797.

⁵⁶ Докладніший аналіз описаної ситуації

див.: *Александрович В. Початки біографії князя Лева Даниловича та початковий період історії Львова Княжа доба: історія і культура*. Вип. 11: *Княжий Львів 1256–2016* / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2017. С. 24–26. Пор. також: *Войтович Л. Лев Данилович, князь галицько-волинський* (бл. 1225 – бл. 1301). Львів, 2014. С. 48; *Його ж. Перемиський князь Лев Данилович Colloquia Russica. Series II, vol. 1: Przemyśl i ziemia przemyska w strefie wpływów ruskich X – połowa XIV w.* / Pod. red. V. Nagirnego i T. Rudłockiego. Kraków, 2013. S. 153, 154.

⁵⁷ *Александрович В. Початки біографії...* С. 24–28.

Невдовзі князь Ростислав Михайлович з військом свого тестя, угорського короля Бели, повернувся, прямуючи до добре укріпленого міста Ярослав, захопивши перед тим Перемишль й плануючи, принаймні, втримати його за собою, оскільки через статус міста та розташування неподалік від основного гірського переходу до Угорщини, воно й справді тоді стало ніби базою постачання людей і зброї для здійснення намірів претендента: “Ростислав же оустремиса при^ана гра^а Йрославль. людем же бывшимъ во гра^а. Даниловымъ и Василковымъ. и боваромъ многомъ. видив же крѣпокъ гра^а. поиде к Перемышлю. и собравъ тѣѣмьльцѣ многы. сосоуды ратныи и градныи. и пороки. исполчивъ воа своа. и паки поиде. ко Йрославлю. и за собою встави гра^а Перемышль. мыслащю емоу. аще сего не приимоу да сего держоу”⁵⁸. Але, як ствердив літописець, “Бѣ же за высокомыслие его. и не створи того еже шнѣ мысла”⁵⁹. Влітку 1245 р. коаліція Ростислава Михайловича з уграми зазнала поблизу Ярослава нищівної поразки. Перебіг битви, звияту князів Данила, Василька та молодого перемишльського князя Лева Даниловича літописець описав з особливим пієтетом⁶⁰. Поразка претендента та угорців остаточно закріпила знов тепер об’єднані землі Галицько-Волинської держави за Данилом Романовичем, унаслідок чого, зокрема, змінилася і роль Перемишля. Наступне одруження князя Лева Даниловича з донькою угорського короля Констанцією⁶¹ назавжди усунуло довготривалий фактор угорської загрози, “завдяки” якому Перемишлеві впродовж чималого часу випадало достатньо регулярно з’являтися на сторінках холмського літописання. Відображенням зазначеного нового статусу як самого міста, так і водночас ситуації навколо нього, стало те, що, згідно з хронологією літопису, Перемишль надалі зникає з поля зору автора майже на чотири десятиліття й упродовж усього цього періоду виявляється відсутнім на сторінках літописного оповідання.

Наступна літописна згадка про місто виникає аж у зв’язку з розповіддю про похід ханів Ногай і Телебути “у Ляхи” восени 1287–1288 р. Хоч між самими ординцями тоді не існувало злагоди, у союзі з ними змушені були виступити і руські князі, причому не тільки галицько-волинські, а й наддніпрянські: “тогда же бахоу вси князи в неволѣ Татарскои”⁶². Маршрут походу пролягав від річки Горинь повз Кременець до Перемиля на річці Липа, Бужковичі (поле), місто Володимир (поле Житань), Завихвост, до Вісли, Судомир, через Сян, Торжок, Львів. Але при цьому “Ногаи же шканьныи не иде с Телебоутоу в Лахы. шдиною дорогою. зане бы^е межи има нелюбе велико. но иде своею дорогою. на Перемышль”⁶³. Правда, ніяких відомостей про сам Перемишль та поведінку тоді татар у ньому й околиці літопис не зберіг.

Ще одна так само тільки принагідна, проте важлива за змістом згадка про Перемишль знаходиться в описі переговорів князів Юрія Львовича та Лева Даниловича через посланців із князем Володимиром Васильковичем щодо передачі першому з них міста Берестя. Після кількох, мабуть, невдалих спроб домогтися свого десь у листопаді 1288 р. “присла же потомъ ко Володимероу Левъ. еп^епа своего Перемышлескаго. именемъ Мемнона. слоуги же его повѣдаша емоу вл^ака г^ене приѣхалъ. шнѣ же ре^е которыи вл^ака шни же повѣдаша. Перемышлескии ѣздитъ ѿ брата тѣ ѿто Лва”⁶⁴. На передану тоді

⁵⁸ Ипатьевская летопись. Стб. 800.

⁵⁹ Там же. Стб. 805.

⁶⁰ Найдокладніший аналіз літописних відомостей про князя Лева Даниловича в битві поблизу Ярослава див.: *Александрович В.* Початки

біографії... С. 28–32.

⁶¹ Ипатьевская летопись. Стб. 809.

⁶² Там же. Стб. 892.

⁶³ Там же. Стб. 894–895.

⁶⁴ Там же. Стб. 912.

через владика пропозицію віддати Берестя князь Володимир відповів: “Лве кнаже ци без оума ма. творишь. вжебыхъ не разоумѣль сеи хитрости. ци мала ть. рци своя земла. вже Берестья хочешь. а самъ. держа кнажения три. Галичкое. Перемышльское. Бельзское. да нѣтоу ти сыти”⁶⁵. Так, при відмові Левові Даниловичу, Володимир Василькович виказав належні почесті його посланцеві: “Володимеръ же. ѿдаривъ влѣкоу ѿпоусту и. зане бы^с не бываль оу него нико^т же”⁶⁶. Наведений факт – одинокий зафіксований в літописному викладі приклад того, як перемишльський владика виконував місію посланця у князівських перемовинах⁶⁷. Він виявляється тим рідкіснішим, що про самих місцевих владик літопис із усього століття подає, як уже зазначено, тільки декілька цілком випадкових, так само принагідних, згадок.

Князь Володимир Василькович також виявився на якийсь докладніше не зафіксований у літописі спосіб тісніше пов'язаним із Перемишлем, оскільки серед його численних дарів різним храмам відзначено: “въ епѣкпыю Перемышльскоую, да еу^сліе опрако^с, окованно сребрѡ^м съ же^тчюгѡ^м, са^м же съписа^т баше”⁶⁸. Йдеться про Євангеліє, вкладене до перемишльського собору Різдва святого Іоана Хрестителя, спорудженого в ансамблі княжого замку. До речі, на цій фразі через втрату тексту вривається літопис у списку князів Острозьких (Погодінській). Найстарший, доступний Іпатієвський список, хоч і продовжено, але на його сторінках місто Перемишль та Перемишльська земля більше не виступають⁶⁹.

Наведений виклад згадок про Перемишль та Перемишльську землю в західноукраїнському літописанні XIII ст. показує досить обмежений фонд таких відомостей. Безперечно, його визначило географічне розташування міста та регіону поза основною ареною діяльності як самих головних героїв літопису – князів Данила і Василька Романовичів та їх нащадків, так і їхніх літописців. І лише в окремі періоди, насамперед через відомий угорський фактор та характерне для часу перед Ярославською битвою 1245 р. довготривале протистояння з галицьким боярством, Перемишлеві та Перемишльській землі випало фігурувати в літописному викладі стосовно частіше.

На підставі наведеного матеріалу та запропонованих до нього коментарів можна стверджувати, що від самого виникнення місто Перемишль і Перемишльська земля впродовж віків, особливо, в XIII ст., постійно перебували у зоні неослабного інтересу – найперше князів Галицько-Волинської держави. Як перехрестя сухопутних і водних торговельних шляхів, окрім суто господарського, економічного, ця територія мала надзвичайно вигідне військово-стратегічне значення з усіх позицій – як династичних інтриг і міжусобиць, так і міркувань укріплення зовнішніх кордонів для забезпечення суверенітету Київської (XI–XII ст.), а згодом, і Галицько-Волинської (XIII ст.) держав та контактів із

⁶⁵ Там же. Стб. 913.

⁶⁶ Там же. Стб. 914.

⁶⁷ У подібній ролі літопис зафіксував також холмського владика Івана, якого король Данило Романович у 1259 р. послав замість себе разом із братом Васильком Романовичем назустріч татарам на чолі з Бурундаєм: “а Данило кнзъ не ѣха с братомъ. послалъ бо баше. себе мѣсто. влѣкоу своего Холмовьского. Ивана. и поеха Василко кнзъ со Лвомъ. и со влѣкоу.

противоу Боурандаеви. поймавъ дары многы и питье. и сръте и оу Шоумьски. и приде Василко со Лвомъ. и со влѣкоу. передо нь с дары. Уномоу же великоу упалоу. Створшоу на Василка кнза и на Лва. влѣка стояше во оужасти величѣ. и потомъ рѣч Боуронда Василкови. вже есте мои мирници. розмечете города своѣ всѣ”, див.: Ипатъевская летопись. Стб. 849.

⁶⁸ Ипатъевская летопись. Стб. 926.

⁶⁹ Там же. Стб. 925 (варіанти: приміт. 11).

найближчими західними сусідами. Принаймні, жодна з європейських хронік⁷⁰ і тепер відомих науці писемних джерел XIII ст. не приділяють стільки уваги історії тодішнього Перемишля та Перемишльської землі (з Ярославом, Переворськом, Ряшевом, Коросном, Любачевом, Потеличем, Вишнею, Сяноком, Самбором, Тустанню та низкою інших міст, городищ і місцевостей), скільки відводить створений в актуально доступній редакції у Володимирі західноукраїнський літопис XIII ст. А це, у свою чергу, є переконливим аргументом для ідентифікації мешканців вказаних теренів із відповідною етнокультурною спільнотою, історичною традицією та, врешті, – геополітичним курсом розвитку.

Львівський національний університет імені Івана Франка

⁷⁰ Зіставлення збережених у них відомостей до історії Галицько-Волинської держави див.: Паршин І. Дипломатія Галицько-Волинської держави: європейські наративні джерела XIII–XV століть. Львів, 2018.